

Mgr Paweł Wójcik
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Wpływ woli małżonków na przynależność nabywanych przedmiotów do poszczególnych majątków

Przedmiotem niniejszego artykułu jest zagadnienie wpływu woli małżonków na przynależność nabywanych przedmiotów majątkowych do jednego z trzech majątków istniejących w ustroju wspólności ustawowej.

Tytułem wprowadzenia należy przypomnieć, że w ramach ustroju wspólności ustawowej istnieją trzy masy majątkowe: majątek wspólny małżonków, majątek osobisty męża oraz majątek osobisty żony. Zgodnie z przepisami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego przedmioty majątkowe nabyte w trakcie trwania wspólności ustawowej przez oboje małżonków lub przez jednego z nich należą do majątku wspólnego (art. 31 § 1 k.r.o.). W szczególności do majątku wspólnego małżonków należą: pobrane wynagrodzenie za pracę i dochody z innej działalności zarobkowej każdego z małżonków, dochody z majątków małżonków (zarówno z majątku wspólnego, jak również z majątków osobistych) oraz środki zgromadzone na rachunku otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego każdego z małżonków (art. 31 § 2 k.r.o.). Wyjątki od tej zasady, polegające na tym, że przedmiot majątkowy nabyty przez małżonka w czasie trwania wspólności ustawowej wchodzi do majątku osobistego jednego z małżonków, zostały w sposób enumeratywny wyliczone w art. 33 k.r.o.

Tak więc przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego określają, do którego z majątków wchodzi przedmiot majątkowy nabywany przez oboje lub jednego z małżonków. W tym miejscu należy zadać pytanie, czy małżonkowie mogą wyłączyć zastosowanie tych przepisów i zadecydo-

wać o zaliczeniu nabywanego przedmiotu majątkowego do dowolnie wybranego majątku. Inaczej rzecz ujmując, rozstrzygnąć należy, czy o przynależności nabywanego przedmiotu majątkowego do jednego z majątków małżonków decydują przepisy art. 31-34 k.r.o., czy wola małżonków. Rozwiązanie przedstawionego problemu wymaga w pierwszej kolejności ustalenia, czy przepisy określające skład majątków małżonków w ustroju wspólności ustawowej mają charakter imperatywny, czy dyspozytywny. Nie chodzi przy tym o wąskie rozumienie imperatywności i dyspozytywności przepisów, tylko o ewentualną dyspozytywność przepisów w ramach ustroju ustawowego¹.

Chociaż praktyczne znaczenie przedstawionego problemu wydaje się być oczywiste, nie doczekał się on do tej pory nie tylko jednoznacznego rozstrzygnięcia, ale również należnego zainteresowania doktryny i orzecznictwa, pozostając w cieniu ożywionej dyskusji na temat dopuszczalności przesunięć między majątkami małżonków przedmiotów już znajdujących się w tych majątkach. W tym miejscu należy podkreślić, że kwestia dopuszczalności przenoszenia w drodze czynności prawnych przedmiotów majątkowych pomiędzy majątkiem wspólnym a majątkami osobistymi pozostaje w ścisłym związku z możliwością dokonywania takich przesunięć już na etapie nabywania przedmiotu majątkowego². Pytanie o możliwość wyłączenia stosowania przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego określających przynależność nabywanych praw majątkowych jest bowiem zasadne tylko w przypadku zajęcia stanowiska dopuszczającego dokonywanie przesunięć między majątkami małżonków. Jeśli bowiem

¹ A. D y o n i a k (*Ustawowy ustrój majątkowy małżeński*, Ossolineum 1985, s. 52) zwraca uwagę, że z uwagi na możliwość zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej przepisy określające przynależność praw do majątków małżonków można uznać za względnie stosowalne I stopnia, w ramach zaś przyjętego ustroju majątkowego można wyróżnić normy bezwzględnie i względnie stosowalne.

² M. G o e t t e l (*Majątek odrębny małżonków*, Szczytno 1986, s. 293-294) stwierdza wręcz, że istota argumentacji na rzecz wyboru określonego rozwiązania jest w obu sytuacjach jednakowa. Za nieusprawiedliwione należy jednak uznać twierdzenie autora, iż przedmiotowe zagadnienie – w razie dopuszczalności swobodnego przenoszenia praw między majątkami małżonków – ma znaczenie przede wszystkim teoretyczne (s. 302). Poglądu takiego nie usprawiedliwia słuszne spostrzeżenie, że bez względu na to, do jakiego majątku wejdzie nabywane prawo, może ono następnie zostać przekazane do innego majątku.

– za przeciwnikami dopuszczalności dokonywania przesunięć między majątkami małżonków – przyjmujemy, że przepisy określające skład mas majątkowych w ustroju wspólności ustawowej mają charakter bezwzględnie obowiązujący, to konsekwentnie wykluczyć musimy nie tylko przenoszenie przedmiotów majątkowych między majątkami małżonków w drodze czynności prawnych innych niż majątkowa umowa małżeńska, ale również nabywanie tych przedmiotów do majątków innych niż określają to odpowiednie przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

Przed przystąpieniem więc do głównego nurtu rozważań warto przedstawić poglądy, jakie zarysowały się w odniesieniu do problemu dopuszczalności przenoszenia przedmiotów majątkowych pomiędzy majątkami małżonków w ustroju wspólności ustawowej. Należy stwierdzić, że w doktrynie zdecydowanie przeważa stanowisko uznające za dopuszczalne dokonywanie w drodze rozporządzających czynności prawnych przesunięć przedmiotów majątkowych między majątkiem wspólnym a majątkiem osobistym małżonków³. Stanowisko takie można uznać za ugruntowane również w orzecznictwie⁴. Na rzecz powyższego poglądu przedstawia się szereg argumentów.

³ S. Breyer, S. Gross, [w:] *Komentarz do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Warszawa 1975, s. 190 i nast.; J. Wiącek, *Glosa do postanowienia SN z dnia 6 czerwca 1975 r., III CRN 134/75*, Nowe Prawo 1978, nr 1, s. 145; A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój...*, s. 53; A. Szpunar, *Przesunięcia między majątkiem wspólnym i odrębnym małżonków*, Nowe Prawo 1989, nr 2-3, s. 3-15, tenże, *Glosa do uchwały składu 7 sędziów z 10.04.1991, III CZP 76/90*, Państwo i Prawo 1992, z. 7, s. 114 i nast.; M. Goettel, *Majątek odrębny...*, s. 293-302; J. Pietrzykowski, [w:] J. Ignatowicz, K. Piasecki, J. Pietrzykowski, J. Winiarz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, red. J. Pietrzykowski, Warszawa 2003, s. 297-298; J. Gajda, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Akty stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2002, s. 208; M. Sychowicz, [w:] H. Ciepła, B. Czech, T. Domińczyk, S. Kalus, K. Piasecki, M. Sychowicz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 272 i nast.; J. Ignaczewski, [w:] B. Bieniek, A. Bieranowski, J. Ignaczewski, *Małżeńskie prawo majątkowe*, Warszawa 2008, s. 69-72; P. Warczyński, *Przesunięcia między majątkami małżonków w czasie wspólności majątkowej*, Państwo i Prawo 2009, nr 1, s. 86 i nast.

⁴ Uchwała SN z 16 stycznia 1964 r., III CO 64/63 (OSNC 1964, nr 11, poz. 220); uchwała 7 sędziów SN z 10 kwietnia 1991 r., III CZP 76/90 (OSN 1991, nr 10-12, poz. 117); postanowienie SN z 20 lutego 2008 r., II CSK 451/07 (niepubl.).

Przede wszystkim podkreśla się, że przesunięcie konkretnego przedmiotu majątkowego między majątkami małżonków nie odpowiada pojęciu małżeńskiej umowy majątkowej. Odmienny jest bowiem przedmiot oraz cel majątkowej umowy małżeńskiej i umowy przenoszącej pojedynczy przedmiot majątkowy. Nie można więc wymagać, aby małżonkowie, chcąc dokonać przesunięcia, zawierali umowę majątkową małżeńską. Gdyby więc wyłączyć dopuszczalność przesunięć w drodze powszechnie zawieranych umów, małżonkowie w celu osiągnięcia zamierzonego celu musieliby najpierw znieść wspólność ustawową, potem dokonać pożądanego przesunięcia przedmiotu majątkowego, a następnie ponownie ustanowić wspólność ustawową.

Podnosi się również, że rozporządzenie przez małżonka przedmiotem stanowiącym składnik majątku wspólnego na rzecz majątku osobistego nie jest podziałem majątku wspólnego, w związku z czym nie narusza bezwzględnie obowiązującego przepisu art. 35 k.r.o. Tylko zupełnie wyjątkowo rozporządzenia takie będą nieważne – jeżeli zmierzałyby w istocie do podziału majątku wspólnego w czasie trwania wspólności majątkowej.

Ponadto zwraca się uwagę, że obowiązujące przepisy nie przewidują żadnych ograniczeń zdolności do czynności prawnych małżonków oraz że ograniczeń takich nie można wywodzić z samego faktu zawarcia małżeństwa lub przyjęcia ustroju wspólności majątkowej. W ramach posiadanej zdolności do czynności prawnych małżonkowie mają prawo rozporządzania składnikami majątku wspólnego. Niezrozumiałymi byłby zakaz rozporządzania tymi składnikami na rzecz majątków osobistych małżonków w sytuacji, gdy małżonkowie mogą swobodnie rozporządzać składnikami majątku wspólnego na rzecz osób trzecich.

Wskazuje się również, że zawieranie umów przenoszących przedmioty majątkowe pomiędzy majątkami małżonków nie zagraża interesom ewentualnych wierzycieli jednego z małżonków. Interesy te są bowiem w sposób dostateczny chronione przepisami kodeksu cywilnego, w szczególności art. 527 i nast. k.c.

Podnosi się ponadto argumenty natury bardziej ogólnej. Zwraca się bowiem uwagę, że przesunięcia między majątkami małżonków pod postacią różnorodnych czynności prawnych są zjawiskiem powszechnym i wiążą się z zaspokajaniem osobistych potrzeb małżonków. Zakaz dokonywania takich przesunięć byłby więc niezyciowy.

W doktrynie reprezentowany jest także pogląd przeciwny, wykluczający dopuszczalność dokonywania czynności prawnych zmierzających do singularnych przesunięć przedmiotów majątkowych pomiędzy majątkami małżonków⁵. Na uzasadnienie tego stanowiska przytacza się następujące argumenty.

Po pierwsze, twierdzi się, że przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego określające skład majątków małżonków mają charakter *iuris cogentis* w tym znaczeniu, że ich działanie może być wyłączone tylko umową majątkową małżeńską. Po drugie, przeciwko rozporządzaniu składnikami majątku wspólnego na rzecz majątków osobistych świadczyć ma fakt, że obowiązujące przepisy o zarządzie majątkiem wspólnym dotyczą dokonywania czynności z osobami trzecimi. Brak unormowania regulującego zasady dokonywania czynności zarządu majątkiem wspólnym między małżonkami prowadzić ma do wniosku, że ustawodawca w ten sposób wyłączył możliwość ich dokonywania. Po trzecie, twierdzi się, że przenoszeniu przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego do majątku osobistego stoi na przeszkodzie przepis art. 35 k.r.o. Z jednej bowiem strony sukcesywne dokonywanie przez małżonków przesunięć przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego do ich majątków osobistych może doprowadzić do faktycznego podziału majątku wspólnego, czyli do obejścia zakazu zawartego w art. 35 k.r.o. zdanie pierwsze⁶. Z drugiej strony rozporządzenie przedmiotem majątkowym z majątku wspólnego na rzecz majątku osobistego stanowiłoby w istocie rozporządzenie udziałem w tym przedmiocie, który po ustaniu wspólności przypadnie małżonkowi, co naruszałoby zakaz zawarty w art. 35 k.r.o. zdanie drugie⁷.

⁵ J.St. Piątkowski, *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Ossolineum 1985, s. 393-398; A. Policiński, *Glosa do postanowienia Sądu Wojewódzkiego we Wrocławiu z 12.09.1969 r.*, III Cr, 1254/69, Państwo i Prawo 1971, nr 5, s. 859 i nast.; A. Lutkiewicz-Rucińska, *Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania cywilnoprawne współmałżonka*, Bydgoszcz-Gdańsk 2003, s. 34-38; E. Skowrońska-Bocian, *Małżeńskie ustroje majątkowe*, Warszawa 2008, s. 72-78.

⁶ J.St. Piątkowski, *System prawa...*, s. 396; A. Lutkiewicz-Rucińska, *Odpowiedzialność majątkiem...*, s. 36.

⁷ A. Lutkiewicz-Rucińska, *Odpowiedzialność majątkiem...*, s. 78; J.St. Piątkowski (*System prawa...*, s. 397) twierdzi natomiast, że mamy tu do czynienia z przeniesieniem uprawnień, jakie małżonkowi przysługują względem przedmiotu majątkowego z tytułu wspólności ustawowej, a skoro nie wolno rozporządzać udziałem, jaki przypadnie

W końcu twierdzi się, że zakaz dokonywania wskazanych czynności nie może być interpretowany jako ograniczenie zdolności do czynności prawnych małżonków. Pozostawanie w ustroju wspólności majątkowej rzutuje natomiast na sytuację majątkową osoby fizycznej, co wiąże się również z pewnymi przejściowymi ograniczeniami, mającymi swe źródło w bezwzględnie obowiązujących przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

Odnosząc się do powyższych poglądów, uważam, że przekonywające są argumenty podnoszone przez zwolenników dokonywania przesunięć przedmiotów majątkowych pomiędzy majątkami małżonków. Warto przy tym zwrócić uwagę na niekonsekwencję obrońców przeciwnego poglądu. Większość z nich dopuszcza bowiem rozporządzanie – poza reżimem umowy majątkowej małżeńskiej – składnikami majątków osobistych na rzecz majątku wspólnego⁸. Takie stawianie sprawy podważa tezę o imperatywnym (w ramach ustroju wspólności ustawowej) charakterze przepisów określających skład majątków małżonków. Nie przekonuje również zarzut naruszenia art. 35 k.r.o. Nie można bowiem mylić rozporządzenia całym przedmiotem majątkowym z rozporządzeniem udziałem, który przypadnie małżonkowi w tym przedmiocie w razie ustania wspólności. W obu przypadkach co innego jest przecież przedmiotem czynności prawnej.

W tym momencie można przejść do głównego nurtu wywodów, a mianowicie kwestii dopuszczalnych modyfikacji w określaniu przynależności przedmiotów majątkowych jeszcze na etapie ich nabywania.

W nielicznych wypowiedziach przedstawicieli doktryny zdaje się przeważać stanowisko zakładające prymat woli małżonków nad przepisami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego określającymi przynależność nabywanych przedmiotów majątkowych⁹. Przede wszystkim przywołać

małżonkowi w razie ustania wspólności, to tym bardziej nie wolno rozporządzać uprawieniem, które jeszcze nie jest określone oznaczonym udziałem.

⁸ A. Policiński, *Glosa...*, s. 863; E. Skowrońska-Bocian, *Małżeńskie ustroje...*, s. 78-79.

⁹ A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój...*, s. 53-54; M. Goettel, *Majątek odrębny...*, s. 303; M. Nazar, *Odplatne nabycie własności do majątku wspólnego*, [w:] *Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego ofiarowane Panu Rejentowi Romualdowi Szykowi*, red. E. Drozd, A. Oleszko, M. Pazdan, Kluczbork 2007, s. 236 i nast.

należy poglądu A. Dyoniaka, zgodnie z którym w przypadku czynności prawnej odpłatnej nabywane prawo majątkowe wchodzi w skład majątku, który wskazują przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, chyba że z treści czynności prawnej wynika wola małżonka zaliczenia tego prawa do innego majątku. Możliwość taka wyłączona jest jedynie w przypadku przedmiotów majątkowych wskazanych w art. 49 § 1 k.r.o., gdyż przepisy określające przynależność tych praw do majątków osobistych mają charakter *iuris cogentis*¹⁰. Zdaniem autora za dopuszczalnością przesunięć przemawiać ma art. 45 § 1 k.r.o., przewidujący możliwość dokonywania wydatków z majątku osobistego na majątek wspólny i odwrotnie.

Za poglądem przyznającym małżonkom prawo do decydowania o przynależności nabywanych praw majątkowych opowiedział się również M. Goettel, zaznaczając przy tym, że wobec dopuszczalności przenoszenia przedmiotów między majątkami małżonków, zagadnienie to ma w istocie znaczenie drugorzędne¹¹.

W ostatnim czasie zdecydowanie za dopuszczalnością dokonywania wydatków z poszczególnych majątków małżonków na nabycie przedmiotów majątkowych do innego majątku niż ten, do którego przedmiot ten wszedłby na podstawie przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, wypowiedział się M. Nazar¹². Autor uzasadnia swoje stanowisko dopuszczalnością dokonywania singularnych przesunięć przedmiotów majątkowych między majątkami małżonków w następstwie zawierania umów cywilnoprawnych. Słusznie stwierdza, że w tej sytuacji przyjęcie odmiennego poglądu raziłoby brakiem konsekwencji. Oznaczałoby bowiem, iż najpierw należałoby nabyć przedmiot majątkowy do majątku wskazanego przez przepisy określające skład majątków małżonków i dopiero po nabyciu dokonać stosownego przesunięcia przedmiotu majątkowego do innej masy majątkowej¹³.

Oprócz wyżej przytoczonych jednoznacznych poglądów warto zwrócić uwagę na wypowiedzi przyznające małżonkom prawo decydowania o przynależności nabywanego przedmiotu majątkowego w pewnych

¹⁰ A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój...*, s. 53-54.

¹¹ M. Goettel, *Majątek odrębny...*, s. 302-303.

¹² M. Nazar, *Odpłatne nabycie...*, s. 236 i nast.

¹³ Tamże, s. 236.

szczególnych przypadkach. Po pierwsze, w doktrynie w zasadzie powszechnie przyjmowany jest pogląd o możliwości wyłączenia wolą małżonków działania surogacji¹⁴. Po drugie, część autorów przyznaje małżonkom prawo do swobodnego określenia przynależności przedmiotu majątkowego nabytego w zamian za fundusze mieszane (pochodzące z majątku wspólnego i osobistego)¹⁵. Warto zwrócić uwagę w szczególności na stanowisko J.St. Piątowskiego, który we wskazanych przypadkach dopuszcza możliwość modyfikowania skutków ustawowych wolą małżonków, mimo że zdecydowanie wyklucza dopuszczalność singularnych przesunięć między majątkami małżonków.

Jeśli chodzi o stanowisko judykatury, to w wyroku z dnia 17 listopada 1967 r., I CR 296/66 (OSPika 1968, poz. 264) Sąd Najwyższy stwierdził, że małżonkowie mogą w akcie notarialnym postanowić, iż nieruchomości nabyta za pieniądze dorobkowe staje się wyłączną własnością jednego z nich. Tym samym przyznał prymat woli małżonków nad przepisami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, określającymi przynależność nabywanych przedmiotów majątkowych. Stanowisko to uzasadnił „utrwalonym” poglądem o dopuszczalności przesunięć z majątku wspólnego do odrębnego.

W podobnym duchu wypowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 listopada 1962 r., III CO 2/62 (OSNCP 1963, nr 10, poz. 217), wydanej jeszcze pod rządem kodeksu rodzinnego z 27 czerwca 1950 r. Oceniając przynależność do określonego majątku nieruchomości nabytej za fundusze mieszane, uznał, że skutki wynikające z przepisów prawa rodzinnego mogą być modyfikowane treścią czynności prawnej. Tezę tę pozostawił jednak bez uzasadnienia.

¹⁴ E. Kitłowski, *Surogacja rzeczowa w prawie cywilnym*, Warszawa 1969, s. 101; A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój...*, s. 161; J.St. Piątowski, *System prawa...*, s. 380-381, 394; S. Breyer, *Stosowanie surogacji w prawie majątkowym małżeńskim*, Palestra, nr 3, s. 19; M. Sychowicz, [w:] H. Cieplą, B. Czech, T. Domińczyk, S. Kalus, K. Piasecki, M. Sychowicz, *Kodeks...*, s. 188.

¹⁵ E. Kitłowski, *Surogacja...*, s. 102; A. Wolter, *Majątek wspólny i majątki odrębne małżonków pod rządem wspólności ustawowej*, Nowe Prawo 1965, nr 2, s. 115; S. Breyer, S. Gross, *Komentarz...*, s. 150, 167; S. Breyer, *Stosowanie surogacji...*, s. 19; J.St. Piątowski, *System prawa...*, s. 380-381, 394.

Jak się wydaje, odmienne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 18 stycznia 2008 r., V CSK 355/07. W tezie stwierdził: „Nie można przypisać decydującego znaczenia oświadczeniu małżonków, iż nabywany udział w nieruchomości nie należy do majątku dorobkowego, ponieważ samo takie oświadczenie nie może stanowczo wyłączać skutków wynikających z przepisów art. 32-34 k.r.o. w sytuacji pozostawania małżonków w ustroju małżeńskiej wspólności ustawowej. Jej ograniczenie lub wyłączenie możliwe jest na mocy małżeńskiej umowy przewidującej taki skutek i zawartej w formie aktu notarialnego.” Sformułowanie takie mogłoby świadczyć, że Sąd Najwyższy wyklucza możliwość modyfikowania przez oświadczenia małżonków skutków wynikających z przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, tym bardziej że w uzasadnieniu krytycznie odniósł się do uchwały z 13 listopada 1962 r., III CO 2/62. Należy jednak zwrócić uwagę, iż w konkretnej sprawie chodziło o oświadczenie męża niebędącego stroną czynności prawnej, że środki przeznaczone na nabycie pochodzą z majątku odrębnego żony. Oświadczenie takie nie tyle więc było skierowane na wywołanie skutków prawnych polegających na wyłączeniu zastosowania przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego określających przynależność nabywanych przedmiotów majątkowych, co było oświadczeniem wiedzy co do pochodzenia środków przeznaczonych na nabycie. Oświadczenie takie, co wydaje się być oczywiste, może być zgodne z prawdą lub nie. Zgodzić się należy więc ze stwierdzeniem Sądu Najwyższego, że „złożenie takiego oświadczenia nie jest równoznaczne z przesądzeniem o jego prawdziwości i prawnej skuteczności, ponieważ o tym, co składa się na majątek odrębny każdego z małżonków przesądza ustawodawca w art. 33 k.r.o., a nie wola, czy wyobrażenia któregoś z małżonków”. W końcowym fragmencie uzasadnienia Sąd Najwyższy dopuszcza natomiast zawarcie przez małżonków umowy skutkującej przeniesieniem przedmiotu majątkowego z majątku wspólnego do majątku osobistego.

Nietrudno dostrzec, iż przedstawione niejednoznaczne stanowisko Sądu Najwyższego jest w istocie powtórzeniem wywodów zawartych w uzasadnieniu uchwały 7 sędziów z 10 kwietnia 1991 r. (III CZP 76/90). Warto zwrócić uwagę, że akurat ten fragment uzasadnienia został poddany krytyce przez A. Szpunara. Autor w generalnie aprobującej głosie zarzucił Sądowi

Najwyższemu niekonsekwencje¹⁶. Chodziło mianowicie o ten fragment uzasadnienia, w którym Sąd Najwyższy stwierdził, iż o tym, co stanowi majątek wspólny, rozstrzygają obowiązujące przepisy, jeżeli ich stosowanie nie zostało wyłączone umową majątkową małżeńską, w związku z czym nie można przypisywać decydującego znaczenia oświadczeniu jednego małżonka, że przedmiot majątkowy nabywa tylko dla siebie lub tylko dla drugiego małżonka. Czy tym samym Sąd Najwyższy uznaje za niedopuszczalne nabywanie przedmiotów majątkowych do majątków innych niż wynikałoby to z przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego? Nie jest to oczywiste, tym bardziej że z drugiej strony nie wyklucza, przy spełnieniu „dalszych przesłanek”, uznania oświadczenia za inną czynność prawną, np. darowiznę funduszków przeznaczonych na pokrycie kosztów nabycia przedmiotu majątkowego.

Przeprowadzony przegląd poglądów doktryny i orzecznictwa przekonuje, że warto podjąć próbę kompleksowej analizy zagadnienia modyfikowania skutków określonych w przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dotyczących zaliczania do poszczególnych majątków nabywanych przez małżonków przedmiotów majątkowych. Biorąc bowiem pod uwagę lakoniczność dotychczasowych wypowiedzi, trudno uznać omawiany problem za jednoznacznie rozstrzygnięty.

Przechodząc do zasadniczych rozważań, należy rozpocząć od oczywistego stwierdzenia, że kwestią kluczową jest w tym wypadku rozstrzygnięcie charakteru przepisów art. 31, 33 i 34 k.r.o. z punktu widzenia ich mocy wiążącej. W tym miejscu należy zauważyć, że z brzmienia wskazanych przepisów nie wynika, czy normy w nich zawarte mają charakter imperatywny, dyspozytywny czy semiimperatywny. W związku z tym odwołać należy się do dyrektyw wykładni systemowej, a przede wszystkim funkcjonalnej.

Uważam, że argumenty celowościowe przemawiają za dopuszczalnością swobodnego określania przez małżonków przynależności nabywanych przedmiotów majątkowych. Wobec utrwalonego poglądu o możliwości zawierania przez małżonków umów mających na celu przenoszenie przedmiotów majątkowych pomiędzy majątkiem wspólnym a majątkami

¹⁶ A. Szpunar, *Glosa...*, s. 117.

osobistymi, przyjęcie odmiennego poglądu nie miałyby sensu¹⁷. Przekonuje również argumentacja A. Szpunara, że majątek wspólny służy przede wszystkim małżonkom a dysponowanie nim stanowi ich wyłączne prawo. W związku z tym wola małżonków powinna mieć decydujące znaczenie, pod warunkiem, że nie jest sprzeczna z wyraźnym przepisem ustawy¹⁸. Należy jednocześnie zwrócić uwagę, że autorzy broniący poglądu o imperatywnym charakterze przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i wynikającym z tej imperatywności zakazie przesunięć między majątkami małżonków nie są konsekwentni. Dopuszczają bowiem wyłączenie przez małżonków przepisów przewidujących surogację majątków osobistych.

Za niedopuszczalne uznać należy jedynie nabywanie do majątku wspólnego – wbrew przepisom kodeksu rodzinnego i opiekuńczego – przedmiotów majątkowych określonych w art. 49 § 1 k.r.o. Skoro bowiem ustawodawca wyłączył możliwość objęcia ich majątkiem wspólnym w ustroju umownym (przepis *ius cogens*), to tym bardziej trudno twierdzić, że można objąć je wspólnością w ustroju ustawowym.

Rozstrzygnięcie przedstawianego problemu w kierunku prymatu woli małżonków nad przepisami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego określającymi ustawowe skutki zaliczania nabywanych przedmiotów majątkowych do majątków małżonków wymaga ustalenia charakteru zdarzenia prawnego modyfikującego dyspozycję art. 32-33 k.r.o. Pojawia się pytanie, czy oświadczenie woli małżonka jest elementem treści czynności prawnej, na podstawie której następuje nabycie, czy omawiany skutek następuje na podstawie odrębnej czynności prawnej. Po drugie ustalić należy, który z małżonków może złożyć skutecznie oświadczenie woli modyfikujące przynależność nabywanego prawa.

Jeśli chodzi o pierwsze zagadnienie, to teoretycznie możliwe są do przyjęcia co najmniej dwie konstrukcje. Pierwsza, zgodnie z którą o zaliczeniu przedmiotu majątkowego do określonego majątku decyduje oświadczenie woli małżonka lub obojga małżonków stanowiące element treści czynności prawnej, na podstawie której następuje nabycie przedmiotu majątkowego. Oświadczenie takie należałoby wówczas uznać za podmiotowo istotny element treści czynności prawnej (*accidentaliae negotii*),

¹⁷ M. N a z a r, *Odplatne nabycie...*, s. 236.

¹⁸ A. S z p u n a r, *Przesunięcia...*, s. 13-14 oraz *Glosa...*, s. 118.

zmieniający ustawowy skutek czynności wynikający z dyspozytywnych przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹⁹.

Alternatywne rozwiązanie zakłada, że wejście nabywanego przedmiotu do majątku innego niż wynikałoby to z przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego następuje na podstawie czynności prawnej odrębnej od czynności prawnej nabycia. Rozwiązanie takie w piśmiennictwie zaproponowane zostało przez A. Dyoniaka, według którego o przesunięciu decyduje odrębna czynność, której charakter uzależniony jest od tego, czy przesunięcie następuje z jednoczesnym zrzeczeniem się roszczenia z art. 45 k.r.o. Jeżeli małżonek rezygnuje z roszczenia z art. 45 k.r.o., mamy do czynienia z umową, do której należy stosować przepisy o darowiźnie. Jeżeli małżonek zachowuje roszczenie o zwrot wydatku, przesunięcie następuje na podstawie jednostronnej czynności prawnej nabywającego prawo małżonka²⁰.

Do przedstawionej koncepcji zgłosić można kilka zastrzeżeń. Po pierwsze, pojawia się wątpliwość, czy nie pozostaje ona w sprzeczności z twierdzeniem samego autora, że o przesunięciu prawa z majątku osobistego do majątku wspólnego decydować powinien małżonek, do którego należy majątek osobisty, a z majątku wspólnego do majątku osobistego winni decydować oboje małżonkowie²¹. Jeżeli tak, to przesunięcie z majątku wspólnego do majątku osobistego – także w przypadku zachowania roszczenia o zwrot – wymagać będzie oświadczenia woli obojga małżonków, co trudno pogodzić z tezą, że następuje ono na podstawie jednostronnej czynności prawnej. Z drugiej strony, omawiając kwestię wyłączenia surogacji, A. Dyoniak twierdzi, że dla wystąpienia tego skutku konieczne jest oświadczenie małżonka, na rzecz którego surogacja działa. Małżonek może też przez złożenie stosownego oświadczenia zrezygnować ze zwrotu wydatku²². Wymaganie oświadczenia tylko małżonka rezygnującego z surogacji z jednoczesną rezygnacją z roszczenia o zwrot wydatku kłóci się więc z koncepcją stosowania w tym przypadku przepisów o darowiźnie. Również z funkcjonalnego punktu widzenia trudno zrozumieć, z jakich powodów rezygnacja z surogacji z zachowaniem

¹⁹ Tak jak się wydaje M. N a z a r, *Odplatne nabycie...*, s. 237.

²⁰ A. D y o n i a k, *Ustawowy ustrój...*, s. 54.

²¹ Tamże, s. 54.

²² Tamże, s. 161.

roszczenia o zwrot wydatku nie wymagałaby zgody drugiego małżonka (jednostronna czynność prawna), podczas gdy zgoda taka byłaby potrzebna dla dokonania „bezzwrotnego” wydatku z majątku osobistego na rzecz majątku wspólnego (umowa darowizny). Ostatnim zastrzeżeniem jest złamanie niepisanej zasady *numerus clausus* jednostronnych czynności prawnych.

W cytowanym już wcześniej uzasadnieniu postanowienia z dnia 18 stycznia 2008 r., V CSK 355/07, Sąd Najwyższy, twierdząc z jednej strony, że oświadczenie małżonka nie może wyłączać skutków wynikających z przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, z drugiej strony nie wyklucza możliwości zawarcia umowy, na mocy której jeden z małżonków rozporządziłby na rzecz drugiego nabywanym przedmiotem majątkowym (w konkretnej sprawie chodziło o rozporządzenie udziałem w nieruchomości, tak by zamiast do majątku wspólnego weszła do majątku osobistego jednego z małżonków). Sąd Najwyższy dopuszcza więc wyłączenie działania przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w zakresie przynależności nabywanego przedmiotu majątkowego na podstawie samodzielnej czynności prawnej (umowy) małżonków.

Biorąc pod uwagę, że przepisy określające przynależność przedmiotów majątkowych do majątków małżonków w ustroju ustawowym są dyspozytywne, uważam, iż wyłączenie ich zastosowania następuje w drodze odpowiedniego postanowienia będącego elementem treści czynności prawnej (*accidentalitae negotii*). Skuteczność tego postanowienia – w zależności od jego treści – wymagać będzie złożenia oświadczenia woli przez jednego lub oboje małżonków.

Jednocześnie nie można wykluczyć sytuacji, w której oświadczenia woli małżonków ukierunkowane będą na rozporządzenie środkami przeznaczonymi na nabycie. Dopuszczając bowiem przenoszenie przedmiotów majątkowych między majątkami małżonków, dopuścić musimy dokonanie darowizny środków pieniężnych przeznaczonych na nabycie. W takim przypadku nie dochodzi jednak do modyfikacji ustawowych zasad określania przynależności do majątków małżonków nabywanych praw majątkowych.

Formułując ostateczne wnioski co do podmiotu, który decyduje o ewentualnej modyfikacji skutków wynikających z ustawy w zakresie przyna-

leżności nabywanego przedmiotu majątkowego odrębnie, omówić trzeba następujące sytuacje:

1) nabycie prawa do majątku osobistego jednego z małżonków kosztem wydatku z majątku osobistego współmałżonka;

2) nabycie prawa do majątku wspólnego kosztem wydatku z majątku osobistego jednego z małżonków;

3) nabycie prawa do majątku osobistego jednego z małżonków kosztem wydatku z majątku wspólnego.

Jeśli chodzi o pierwszą sytuację, w praktyce polegała ona będzie na wyłączeniu działania surogacji, z tym że nabywany przedmiot miałby wejść nie do majątku wspólnego, a do majątku osobistego drugiego małżonka. Skoro powszechnie dopuszcza się dokonywanie – na zasadach ogólnych – przesunięć między majątkami osobistymi, należy dopuścić dokonywanie takich przesunięć już na etapie nabywania przedmiotu majątkowego. Brak jest przy tym argumentów natury funkcjonalnej przeciwko takiemu rozwiązaniu. Interes ewentualnych wierzycieli będzie chroniony na podstawie przepisów o skardze pauliańskiej (art. 527 i nast. k.c.). Nabycie przedmiotu majątkowego w zamian za środki majątku osobistego jednego z małżonków do majątku osobistego drugiego małżonka wymaga zgodnych oświadczeń woli obojga małżonków. Z jednej strony niedopuszczalna byłaby sytuacja rozporządzenia przez małżonka środkami należącymi do majątku osobistego współmałżonka. Z drugiej strony, nie sposób również wyobrazić sobie, aby małżonek, rozporządzając środkami należącymi do jego majątku osobistego, mógł samodzielnie nabyć przedmiot majątkowy do majątku drugiego małżonka. Byłoby to sprzeczne z ogólnymi zasadami prawa cywilnego, które przewidują możliwość dokonywania czynności prawnych wywołujących skutki prawne w sferze w innego podmiotu tylko na podstawie przepisu ustawy (przedstawicielstwo ustawowe) lub oświadczenia woli o udzieleniu umocowania (pełnomocnictwo). Wyjątku w tym zakresie nie przewidują przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego o wspólności majątkowej, zgodnie z którymi małżonek może nabywać przedmioty majątkowe do majątku wspólnego lub swojego majątku osobistego.

Drugi z analizowanych przypadków (wydatek z majątku osobistego na majątek wspólny) będzie miał miejsce w przypadku wyłączenia surogacji. W doktrynie, o czym była już wcześniej mowa, niemal powszech-

nie przyjmuje się możliwości rezygnacji z surogacji przewidzianej w art. 33 pkt 10 k.r.o.²³ Dopuszczają ją nawet zdeklarowani przeciwnicy przesunięć między majątkami małżonków. Zgodnie z panującym poglądem wyłącznie surogacji następuje na podstawie oświadczenia woli małżonka, którego majątku osobistego surogacja dotyczy. Pogląd ten jest odzwierciedleniem stanowiska A. Dyoniaka, iż o przesunięciu decyduje podmiot majątku, do którego na podstawie przepisów ustawy weszłoby nabywane prawo. Z drugiej strony, pozostaje jednak w sprzeczności z innym twierdzeniem autora, zgodnie z którym w przypadku rezygnacji przez małżonka z roszczenia z art. 45 k.r.o. mamy do czynienia z czynnością prawną, do której stosować należy przepisy o umowie darowizny, w szczególności o jej przyjęciu²⁴. Rzeczywiście, jeśli uznamy, że w tym wypadku dochodzi w istocie do umownego przesunięcia składnika majątkowego, to konieczne są oświadczenia woli obojga małżonków.

Zagadnienie nie jest więc bezdyskusyjne. Uważam jednak, że należy przychylić się do stanowiska, zgodnie z którym dla skutecznego wyłączenia surogacji wystarcza złożenie oświadczenia woli przez małżonka, którego majątku osobistego dotyczy surogacja. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na zasadniczą odmienność tej sytuacji od nabycia przedmiotu majątkowego bezpośrednio do majątku osobistego współmałżonka. W tym wypadku małżonek nabywa bowiem przedmiot majątkowy do jednego ze swoich majątków. Odpada więc argument, który wykluczał jednostronne przesunięcie składnika majątkowego w poprzednio analizowanej sytuacji. Również z funkcjonalnego punktu widzenia wymaganie zgody drugiego małżonka dla rezygnacji z surogacji byłoby trudne do wytłumaczenia. Każdy z małżonków może przecież, w ramach uprawnienia do samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym, bez zgody współmałżonka rozporządzać funduszami objętymi wspólnością w celu nabycia przedmiotów majątkowych do majątku wspólnego. Skoro więc nabycie przedmiotu majątkowego – z wyjątkiem praw wyliczonych w art. 37 § 1 pkt 1-3 k.r.o. – do majątku wspólnego za środki pochodzące z majątku wspólnego nie wymaga zgody drugiego małżonka, niekonse-

²³ Zob. przypis 14.

²⁴ A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój...*, s. 54.

kwentne byłoby wymaganie takiej zgody dla nabycia takiego samego przedmiotu za środki pochodzące z majątku osobistego.

Niejednoznacznie przedstawia się natomiast zagadnienie ewentualnej konieczności uzyskania obligatoryjnej zgody z art. 37 § 1 k.r.o. w przypadku nabycia przedmiotów majątkowych wymienionych w tym przepisie (nieruchomości, użytkowania wieczystego, prawa rzeczowego, którego przedmiotem jest budynek lub lokal, przedsiębiorstwa, gospodarstwa rolnego). Zgodnie z brzmieniem przepisu zgody wymaga odpłatne nabycie wskazanych przedmiotów. Nie oznacza to jednak, że każde odpłatne nabycie nieruchomości wymaga dla swej ważności zgody drugiego małżonka. W trybie wykładni funkcjonalnej należy przyjąć, że hipotezą art. 37 § 1 k.r.o. objęte jest tylko nabycie za środki pochodzące z majątku wspólnego. Wymaganie zgody dla nabycia za środki pochodzące z majątku osobistego stanowiłoby trudne do zaakceptowania ograniczenie prawa małżonka do zarządu swoim majątkiem osobistym. W konsekwencji należy przyjąć, że odpłatne nabycie nieruchomości do majątku wspólnego za fundusze z majątku osobistego nie wymaga zgody drugiego małżonka²⁵.

Odmienne poglądy, zgodnie z którym nabycie nieruchomości do majątku wspólnego w następstwie wyłączenia surogacji przedmiotowej wymaga obligatoryjnej zgody drugiego małżonka, wypowiedział M. Nazar. Zdaniem autora art. 37 § 1 pkt 1 k.r.o. dotyczy wszystkich wypadków nabycia własności nieruchomości ze skutkiem w postaci wejścia jej do majątku wspólnego²⁶. Odnosząc się do powyższego poglądu, uważam, że nie tyle fakt wejścia nieruchomości do majątku wspólnego, co spełnienie świadczenia wzajemnego ze środków objętych wspólnością majątkową decyduje o konieczności uzyskania obligatoryjnej zgody drugiego małżonka. Tym właśnie tłumaczyć należy objęcie hipotezą art. 37 § 1 pkt 1 k.r.o. jedynie nabycia odpłatnego.

Ponadto należy zauważyć, że wymaganie obligatoryjnej zgody ze względu na wejście nieruchomości do majątku wspólnego oznaczałoby w konsekwencji, że zgoda taka byłaby konieczna również w razie dokonania „bezzwrotnego” wydatku z majątku osobistego na nabycie nie-

²⁵ P. Wójcik, *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, Monitor Prawniczy 2006, nr 1, s. 31.

²⁶ M. Nazar, *Odpłatne nabycie...*, s. 238.

ruchomości do majątku wspólnego (rezygnacja z surogacji przedmiotowej i wartościowej²⁷). Takie rozwiązanie, jak się wydaje, pozbawione byłoby racji funkcjonalnych. Argumenty funkcjonalne przemawiają natomiast za poglądem, zgodnie z którym zgoda wymagana jest dla rezygnacji z surogacji nieruchomości w przypadku, gdy małżonek nie zrzeka się roszczenia o zwrot wydatku. W wyjątkowych sytuacjach bowiem roszczenie z art. 45 k.r.o. może być realizowane w trakcie trwania wspólności ustawowej, co oznaczałoby konieczność zwrócenia z majątku wspólnego części wydatku na nabycie²⁸.

Reasumując uważam, że do skutecznej rezygnacji z surogacji wystarczy oświadczenie woli małżonka, którego majątku osobistego surogacja dotyczy (również w przypadku nabycia przedmiotów majątkowych wskazanych w art. 37 § 1 k.r.o. z jednoczesną rezygnacją z roszczenia o zwrot wydatku). Oświadczenie takie stanowi element treści czynności prawnej, powodujący modyfikację skutków tej czynności określonych w przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. W konsekwencji wyłączenia surogacji nabywany przedmiot majątkowy wejdzie do majątku wspólnego.

Oświadczenie woli małżonka powinno być zawarte w treści czynności prawnej. W przeciwnym wypadku nabywany przedmiot wejdzie zgodnie z dyspozycją art. 33 pkt 10 k.r.o. do majątku osobistego. Późniejsze wyłączenie tego przedmiotu z majątku osobistego będzie mogło nastąpić w trybie umowy zawartej między małżonkami.

Uważam, że z oświadczenia małżonka musi wyraźnie wynikać wola wyłączenia surogacji i tym samym dokonania wydatku z majątku osobistego na majątek wspólny. W tym kontekście za niewystarczające uważam

²⁷ Zdaniem M. Nazara (M. N a z a r, [w:] J. I g n a t o w i c z, M. N a z a r, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2006, s. 148 i nast. oraz *Odpłatne nabycie...*, s. 235) surogacja przedmiotowa polega na zastąpieniu przedmiotu majątkowego, wyłączonego w sensie prawnym z majątku osobistego, przedmiotem majątkowym nabytym w zamian wskutek zdarzenia prawnego, którego jednoczesnymi skutkami są wyłączenie z majątku osobistego jednego przedmiotu i nabycie innego przedmiotu majątkowego. Surogacja wartościowa natomiast polega na zastąpieniu przedmiotów majątkowych, wyłączonych z majątku osobistego roszczeniami o zwrot wydatków na majątek wspólny małżonków.

²⁸ A. D y o n i a k (*Ustawowy ustrój...*, s. 55) twierdzi, że w tym wypadku nabycie do majątku wspólnego nie następuje pod tytułem darmym.

oświadczenie małżonka, że przedmiot nabywa za środki pochodzące z majątku wspólnego, podczas gdy w rzeczywistości świadczenie spełnione zostaje ze środków jego majątku osobistego. W tym przypadku do czynienia mamy nie tyle z oświadczeniem woli, co raczej z oświadczeniem wiedzy, które nie wywołuje skutków prawnych. Z oświadczenia tej treści nie wynika również w sposób dostateczny wola dokonania darowizny środków pieniężnych przeznaczonych na nabycie. Darowizny takiej oczywiście nie można wykluczyć, wymagałaby ona jednak oświadczenia obojga małżonków, przy czym oświadczenie drugiego małżonka mogłoby być złożone w dowolnej formie (także w sposób dorozumiany).

Oświadczenie małżonka o wyłączeniu surogacji nie jest równoznaczne z rezygnacją z roszczenia o zwrot wydatku poczynionego z majątku osobistego na majątek wspólny. Rezygnacja taka jest możliwa, ale wymaga złożenia wyraźnego oświadczenia woli. Jak się wydaje, nie ma w tym przypadku konieczności przyjmowania za A. Dyoniakiem koncepcji umowy darowizny. Zrzeczenie się roszczenia następuje w drodze jednostronnej czynności prawnej podmiotu uprawnionego. Oświadczenie takie nie musi być złożone w tym samym czasie, co oświadczenie o rezygnacji z surogacji. Nie ma przeszkód, aby małżonek złożył je w późniejszym okresie.

Dla porządku jedynie zaznaczyć wypada, że roszczenie o zwrot wydatku nie powstaje w przypadku dokonania darowizny środków pieniężnych przeznaczonych na nabycie. Z istoty darowizny wynika bowiem, iż ma ona charakter bezzwrotny.

Trzecia z analizowanych sytuacji, polegająca na dokonywaniu wydatków z majątku wspólnego na majątek osobisty, z oczywistych względów wzbudza najwięcej kontrowersji. Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami uważam, że dopuszczalne jest zawarcie w treści czynności prawnej postanowienia, zgodnie z którym nabywany przedmiot zamiast do majątku wspólnego wejdzie do majątku osobistego jednego z małżonków lub do majątków osobistych obojga małżonków. Postanowienie takie dla swej skuteczności wymagać będzie zgody obojga małżonków. Przemawiają za tym zarówno argumenty jurydyczne, jak i funkcjonalne²⁹. W trybie wykładni systemowej i funkcjonalnej przepisów o zarządzie majątkiem wspólnym

²⁹ M. N a z a r, *Odplatne nabycie...*, s. 241.

należy uznać, że w uprawnieniu każdego z małżonków do samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym nie mieści się rozporządzenie przedmiotami majątkowymi objętymi wspólnością w celu nabycia w zamian przedmiotów majątkowych do majątku osobistego (z wyjątkiem nabycia przedmiotów majątkowych wskazanych w art. 33 pkt 3, 4, 5 k.r.o.

Odrzucić należy więc pogląd, zgodnie z którym małżonek mógłby w ramach uprawnienia do samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym zdecydować o potraktowaniu środków wydatkowanych z majątku wspólnego jako nakładu na majątek osobisty³⁰.

Dotychczasowe ustalenia prowadzą do wniosku, że również w przypadku nabycia przedmiotu za środki pochodzące częściowo z majątku wspólnego, a częściowo z majątku osobistego, wola małżonków zdecyduje o zaliczeniu nabywanego przedmiotu do jednego z dwóch majątków. W przypadku zaliczenia tego przedmiotu w całości do majątku wspólnego wystarczy oświadczenie woli małżonka, który przeznaczył na nabycie fundusze ze swojego majątku osobistego. Do wejścia przedmiotu w całości do majątku osobistego konieczne będą zgodne oświadczenia woli obojga małżonków. Problematyczna kwestia określenia przynależności przedmiotu majątkowego nabytego za fundusze mieszane w przypadku braku oświadczeń małżonków wykracza poza ramy niniejszego artykułu.

³⁰ E. Kitłowski, *Surogacja...*, s. 102; J.St. Piątkowski, *System prawa...*, s. 380-381. Poglądy te były formułowane na tle nabycia za środki mieszane. Na marginesie tylko zaznaczyć należy, że w tym wypadku należałoby mówić raczej o wydatku, a nie nakładzie.